

DANICA.

CERKVEN ČASOPIS ZA SLOVENSKE POKRAJINE.

XV. nedelja po Binkoštih.

Glej — nesli so vun mrliča.
(Luka 7.)

Ni, da bi se vedno ter vedno govorilo o smrti. A od časa do časa se nas pa venderle mora polastiti ta resnoba, da mislimo na osodo nas vseh, na osodo vse narave, ki jej je postava vedno „prenavljanje, iz bitja v bitje presnovljanje“ (Greg.) in vedno umiranje. Zato bi nikakor ne bilo prav, da se tu na svetem mestu molči o tej preselilki naših teles s tega sveta na oni. In najvmestneja se nam za to mora zdeti prilika, kadar nas sv. cerkev kliče na tak spominj.

Malokedaj, dragi, pa se v cerkvenem letu godi to v toliki meri, kakor na današnjo nedeljo, ko je umrl ta, ki je še le komaj jel živeti in ki je njegova smrt v borni hišici včinila toliko žalovanja — mladenič, namišljena podpora materi, ki je bila vdova.

Zato naj nam stopi to trenutje pred dušno oko smrt — nas vseh osoda.

Povzemimo iz nje uke in svarilo.

*

Smrt prištevamo človekovim 4rim poslednjim rečem. Ostale tri so: Sodba, pekel in nebesa.

Smrt je ločitev duše od telesa. Ob njej se povrne telo v zemljo, od koder je bilo — duh pa se dvigne do Stvarnika, ki ga je dal. O da bi hitel vedno gori do njega na večno plačilo! Ker je „po nevoščljivosti hudobnega duha“ (Modr. 2, 24.) in po Adamovem grehu prišla smrt nad nas vse —

„odločeno je ljudem enkrat umreti.“ (Hebr. 9, 27.)

Poznal si ponosito človeško postavo. Kakor koreniti hrast, vzrastel na trdi skali, ti je bil in rekali so vse sploh, da se mu nočejo niti leta nič poznati. — Kakor šibka jelka je bila kraj bujnega gozda, ki jo vihar vklanja do zemlje le zato, da se toliko ponositeje vzpeti more nazaj. A vgnezdila se je v hrast in v to jelko sicer neznatna živalica — črv. Kljuval in kljuval je brez nehanja. In pešati si opazil listje in vejevje in slednjič deblo in veličastni hrast in vitka jelka — oba sta za leto dni ležala tam rop požrešne morilke, suhe smrti. Hrast, ki sem ga opisal, je bil oni tvoj sosed, o kojem bi se bilo trditi vtegnilo: Ne umrje — in sosedova hčerka je bila ona jelka, o koji so menili vsi vprek: Ta nas zapustiti ne sme in ne more. — Mal, premal črviček osodne vgonobitve vzrok!

Mlad si še, dragi poslušalec, in mlada, draga poslušalka, in nista se še veliko prestopila čez mejo domače vasi. A koliko obrazov vama že manjka, kadar se zbirate v cerkvi domače župe. Tam n. pr. je v več gubá sklonjena vselej na svojem prostoru pri sv. maši bivala starka. Dobro se spominjaš, kako so se jej neprenehoma ustnice gibale v molitvi. — Tu pa je v svoji klopi — odnekedanem posestvu te rodovine — starček sedeval, odet v takega kroja obleko, da bi si podobne ne hotela več ogrniti današnja mladina. Obeh prostor je — skoraj kolikor pomniš — prazen, zasedata ga mlaji mož in mlaja žena, sin in si-

naha. — Tam ob stebru je na vsaki božji službi slonel tisti sošolarček, ki tudi v učilni nikedar ni zapustil svojega prostora. V vedni izgled so ga stavili učitelji pred tvojo dušo. Tudi njegov prostor zavzema nekaj mesecev že deček živalneje krvi; lahkoživček, ki ga prav pogosto vodi rado-vedenje čez molitveno knjigo tje po ljudéh naprej; — enako v šoli sedi na njegovem mestu tak, ki bi se mu trdeje tu glasila šiba, da je niso dejali iz naših učilen. Oba je iz mladostnega raja presadil nebeški vrtnar, pač upamo, na svoje večne livade. Vidiš torej, dragi — kaj znancev, akopram si še tako mlad, je zasula že lopata.

Iz do sedaj povedanega jasni, da nam ta koščena gostinja — smrt ne napoveduje ne dneva ne ure, kedaj da doide; jasno nam je, da sploh ni pratike, ki bi zabeleženo imela našo ločitev s tega sveta. — S cela umevna se nam zato zdi Izaija, Amosovega sinu, napoved, ki jo je govoril v Gospodnjem imenu mogočnjaku na kraljevem prestolu, judovskemu kralju Ezekiju, v znamenitih besedah: „Naroči za svojo hišo; ti namreč umrješ in ne boš živel.“ (IV. Kralj. 20, 1.)

Dragi! Vrediti nam bo torej svoje dušno življenje; natančno preračunati svoje dolgove in svoje imetje pred Bogom — natančno oskrbeti bo moral svoje svetne stvari vsak vas, ki je posestnik večjega ali manjega premoženja tu na zemlji. Vrediti, če moč, še pred koncem dneva. Neprijetno je, surovo je, ko bi nekrščansko ne bilo — če se kreg in prepir in še kaj hujšega razlega nad grobom hišnega očeta, ki je ves čas učil otroke le ljubezni in miru; neprijetno in grdo, če mu doni doli skozi še neobraščeni grob glas nesporazumljenja domačih radi svetnega premoženja, kakor je stariši zapuščajo svojcem; neprijetno in zlih posledic, če niso pred smrtjo vrejene svetne razmere, ker je že tako — da ob rumenjakovem robu zdrzne vsako prijateljstvo in bodi si celo sestrinska ali bratovska ljubav. Neprijetno in nad vse kobno se mora označiti to, da bi oni, ki so z naravnimi vezmi zvezani tako tesno, postali si radi pred smrtjo ne v red dejanjih svetnih stvari hujši so-

vražniki med seboj, nego so si tuji ljudje in da bi se nad njimi izpolnovalo žalo Gospodnje izrecilo, koje je zabeležil sv. Matej z besedami: „In človekovi sovražniki bodo njegovi domači.“ (Mat. 10, 36.)

* * *

Kakor v neživi in neumeči naravi, prav tako je s človekovim bitjem, kar ga sodi na ta svet. „V delalnico sem tvojo zri... Nikjer je stalne ni stvari.“ (Greg.)

A za vso večnost preskrbeti je pa naša duša, ki naj v grehu ne gre s tega torišča. Saj nas kraljevi spokornik v tem potrjuje, ko pravi: „Smrt grešnikov je silno huda.“ (Psalm. 33, 22.)

Zato blagor nam, če se nam vresniči istega venčanega pevca bodrilni izrek, ki se glasi: „Draga je pred Gospodovim obličjem smrt njegovih svetih.“ (Psalm. 115, 6.) Amen.

Čez leto in dan.

(Potopisne črtice iz slovenske domovine).

„Na vse te reči se ozira
omamljeno moje oko.“

(Pesnik in skladatelj župnik
Luka Dolinar.)

(Dalje.)

Nadaljujmo svoje nočno romanje!

Od Postojine naprej zavozi železnica proti jugo-zapadu čez valoviti svet obširne Pivke. Pregled vsega tega ozemlja od železnice je pač nemogoče tudi ob svitu dneva. V tej okolici se vršijo do malega vsake jeseni vojaške orožne vaje. One provzročujejo ubogim vojakom pač dovolj truda, napora, znoja in pehanja, pa — to je dobro, da se tu gre le za vajo, in ne za razne boje, katere okrožava kri, solze, rane, bolečine, jok, stok, obupni vzdih in britka smrt. Pač je prositi usmiljenega Boga, da bi se Pivka nikedar ne izpremenila v bojno pravo polje, česar se je pa tembolj bati, ker je naši Avstriji od nekodaj sovražen sosed in bi se mu morebiti uprav tudi letod morala postaviti ona v bran.

Prva postaja za Postojino je Prestranek, v katere bližavi je znana cesarska kobilarna

enakega imena. Podnebje teh krajev je za konjerejo baje nenavadno vgodno, in daje posebno krepke in trpežne živali za Dunajski cesarski dvor. Naj pripletem tu vmes, kar mi je v tej zadevi na moje prošnje sporočil prijazni župnik Matija Prijatelj iz Slavine. Pisal mi je: »V Prestranku gonijo žrebeta past vsak dopoludan in popoludan. Poludan prihajajo domu, in dobivajo nekaj ovsu. Lesem pošiljajo prvoletnike iz Lipice, kjer je tudi sloveča cesarska kobilarna v sosednem Primorju. Ko so odstavljeni, pasejo se letod in v Bilah v Hrenoviški župi, kjer so tudi hlevi, cela 4 leta. Pasejo se pa zunaj po hribih, kjer je posestvo cesarsko ogromno veliko. Konji so jako dragi: čez tisoč goldinarjev, in še več stane po eden. Le kak pohabljenec ali slepec, ali če ni lepe barve, se proda na Dunaju, in še ta jako drago. Peto leto prihajajo živali zopet nazaj na Lipice, in tam se izurijo za voz, kočijo in jahanje.»

Naprej se vozivšim nam je kmalu pokazala za pičli streljaj od proge na desno od blede mesečine obsijana župna Slavina svoj nočni obraz. Slavina je zopet stara, obširna duhovnija Pivške strani in sploh ena najstarejših vse dežele. Letnica njenega pričetka ni znana. Za časa Valvazorjevega je štela 17 podružnic; tudi Postojina je spadala še kot vikarijat pod njo. Naj omenjam tu še to-le: Kolikorkrat se vozim mimo Slavine, vselej se spominjam treh rojakov-duhovnikov, katerim so ondi porahljali grob kakor posteljico za večni počitek. Rad bi kaj malega tudi o teh povedal, ker njihova zgodovina ni brez nekake zanimivosti zlasti za moj rojstni kraj Železnike.

Prvi omenjenih treh gospodov je bil Filip Fröhlich, modroslovja in bogoslovja doktor, kanonik Tržaškega kapiteljna od leta 1792.—1808.; umrl je kakor župnik v Slavini 8. junija 1808., star 65 let. Ta sloveči gospod se je rodil krog l. 1743. v Zgornjih Železnikih h. št. 67., po domače so mu rekli Frelihov gospod. V tej hiši sta se pozneje rodila še dva duhovnika: rajni župnik Soriški Josip Boneclj in sedanji župnik Dražgoški Fran Boneclj.

Drugi bil je Martin Jerala, župni vpravitelj l. 1850., ko je šel v pokoj župnik Josip Hafner. Rojen je bil v Srednjih Železnikih

št. 11. v dan 5. novembra 1818. in bil sin vrlega poštenjaka in cerkvenca Petra Jerala. Takih častilcev presv. Rešnjega Telesa, kakor je bil ta mož, je železniška duhovnija imela le malo, in sme se trditi, da je ž njegovo smrtjo izginil živi kerub izpred tabernakeljna naše župne cerkve. Še nekako 80letni starček je imel tako bister spominj, da se je z vso pravico smel imenovati živa kronika Železniške duhovnije. Martin Jerala je umrl 27. marca 1851., star še le 36 let.

Tretji je bil Ivan Globočnik. Rodil se je 1. maja 1815. v Spodnjih Železnikih h. št. 105. Njegov dom je bil eden izmed najbolj slovečih in krščanskih hiš vse duhovnije. Bogaboječi in na vse strani vzorni stariši so imeli sicer mnogo otrok; a preživela sta jih le dva sinova: Ivan, župnik; in l. 1825. rojeni sin Anton. Le-ta je bil dolga leta c. k. okrajni glavar v Postojini, mož jako bistrega uma in neumorne marljivosti ter tolike spretnosti, vglada in veljave, da mu je zagotovljen v celem okraju najbolj časten in trajen spominj. Postal je že kakor okrajni glavar v Postojini vitez c. k. Fran Josipovega reda. Pozneje je služil kakor svetovalec c. k. deželne vlade v Ljubljani, in ko je stopil l. 1895. v stalni pokoj, podeljeno mu je bilo v priznanje dolgoletnega vzornega službovanja c. k. avstrijsko plemstvo. Svojega rodo- in domoljublja ni Anton Globočnik prikrival tudi v najhujih časih nikedar; najbolj sijajno pa je dokazal to s tem, ker je pred vsim svetom svoji rodovini zapustil spominj, da je iz doline, skozi katero teče rečica Sora, nadevši si slovenski naslov »plemeniti Sorodolski.« — Župnik Ivan Globočnik je umrl 18. dec. 1877., star 62 let. — Vsi ti trije rojaki-duhovniki počivajo torej v Slavini. Upam, da jih je Gospod Bog že zdavnej vzel k sebi v sveta nebesa, kar jim želim in privoščim od dna duše in srca. —

Ker pripletam v svoj potopis že posamezne duhovnije, naj omenjam še tega, da notranjske strani dekanije: Postojinska, Trnovska in Vipavska spadajo še le od l. 1830. pod Ljubljansko škofijo. Pred ste bili prvi dve pod Tržaško škofijo; Vipavska pa pod Gorjsko nadškofijo. Dognal je bil to veliki duh bivšega Ljubljanskega knez-škofa Antona

Alojzija Wolfa. Naj omenjam tu tudi še tega, da zastran obširnosti teh duhovnij imajo po teh krajih tudi svoje pod-duhovnije, ekpoziture, kar n. pr. po Gorenskem v obče ni. Tako ima Hrenoviška župnija ekpoziture, ki imajo navadne nasamne dušne pastirje, v Orehku, na Razdrtem in na Ubeljskem — Slavinska v Matenji vasi, v Št. Petru in Trnju; — Košana pa, o kateri duhovniji bomo govorili v prihodnjic, v Nadanjem Selu in Suhorjah.

Viši učitelj Josip Levičnik.
(Dalje prihodnjic.)

Črtice o verskih in cerkvenih preobrazbah v Beli Krajini.

(Dalje.)

A stvar se je zasukala drugače. Župniki ne samo da niso izobčili križnikov, temveč so sami začeli pobirati desetino. Med temi župniki se imenujejo: Lipold v Vivodini, Henrik Ortolfo in Jakob v Metliki, Gonslav v Trgu (in ecclesia v. Petri de foro morda Stari Trg), Tomo v Črnomlju, Marko in Tomo v Semiču, Detrik v Žumberku, Andrej in Korardo v Podzemlju in Radoslav na Vinici. Zastoj sta jih opominjala Ivan, opat topliški (Topusko) in Ivan, arhidijakon goriški, naj opuste krivično pobiranje desetin. Ivan se je moral obrniti na samega papeževega delegata za Ogersko, na kardinala Gvidona v Rimu, kateri je zopet pravico prisodil zagrebškemu kapitolu, a ob enem v svojem pismu od 25. marca 1350. izobčil belokranjske župnike. To izobčenje je bilo oklicano pred mnogoštevilnim narodom v župnijski cerkvi sv. Marka v Zagrebu v nedeljo pred praznikom sv. Marije Magdalene l. 1350.

Tako je zagrebški kapitul rabil stroge cerkvene kazni proti križnikom in župnikom v Beli Krajini, da obrani stare svoje pravice. To je največja zasluga umnega in delahnega Ivana, arhidijakona goriškega, kateri je v onem nemirnem stoletju (tempore manifestarum guerarum in regno Hungariae), ko so se v mnogih krajih zagrebške škofije porodili podobni prepiri zaradi desetine, vstrajno čuval pravice kapitula. Ta odlični

mož, katerega Krčelič v svojem imenitnem delu »Historiarum Cathedralis Ecclesiae Zagrabieusis partis I. Tomis I.« imenuje po vsej pravici moža neminljivega spominja, branilca in ščitilca pravice zagrebškega kapitula: (>vir perenni dignus memoria, jurium Capituli defensor —) je umrl že l. 1352., poprej nego se je poravnal belokranjski prepir. Omenja se namreč, da se je za škofa Nikolaja I., ki je vladal od l. 1350.—1356., nadaljeval prepir zaradi desetine v Beli Krajini, dokler se ni naposled okrog leta 1370. škofu Štefanu III. (1356.—1375.) posrečilo vrediti, kakor z drugimi, tako tudi s križniki stvar glede desetine.

Vender se tudi z l. 1370. stvar ni končno vredila in bila je potem še večkrat pravda zato, kam spadajo in komu naj plačujejo desetino belokranjske župnije. Pri zagrebških škofih in kapitolu je tekom stoletij ostalo vedno živo osvedočenje, da spadajo te župnije pod zagrebško diecezo. Dokazuje nam to listina zagrebškega arhiva iz l. 1513., ki je prepis izvirne listine onega leta; ta kaže, da so bili križniki tedaj iznovič izobčeni. Vender tudi cerkvene kazni niso koristile, da bi bil prišel red do svojih pravici niti do svetne oblasti. To slednje nam dokazujejo članki državnih zborov, kateri so bili sklenjeni na zahtevo škofa in kapitula. (Art. 13. l. 1554.; art. 119. l. 1647.; art. 69. l. 1681.; art. 53. l. 1741.; art. 35. l. 1751.). Ko se je vtemeljevala goriška nadškofija, zapovedal je l. 1750. zagrebški škof Fran baron Klobušički znanemu zgodovinarju Baltazarju Krčeliču, da naj točno preišče vso zadevo. On je bil tudi tega menenja, da so belokranjske župnije od starodavnosti spadale pod zagrebško diecezo. Vender je podlegel popolnoma zagrebški kapitelj v tej dolgi borbi in niti cerkvena niti svetna oblast mu ni mogla rešiti niti metliških desetini, za katere se je pogajal, ker so okraj vladali deželni knezi, podložni nemškemu cesarju.

V zapisnikih kanoničnih vizitacij, katere so vsako leto objavljali arhidijakoni o svojih arhidijakonatih (in ti segajo do l. 1626.) ni nikjer zabeleženo, da bi bili arhidijakoni vizitali belokranjskih župnij, čeravno so jim bile, ko so prišli v hrvaške župnije, zelo

blizu. Razmerje med belokranjskimi in sosednjimi hrvaškimi župniki pa je bilo vedno prav prijateljsko. Omenja se, da so iz hrvaške župnije Lipnik, katera je bila najznamenitejša v onem kraju, hodile vsako leto posebne procesije ob raznih praznikih k »Trem faram« v metliški župniji, v Podbrezje ob Kolpi (sedaj v župniji Adlešici), v Gribje in Klošter v podzemeljski župniji in na Žeželj v župniji Viniški.

Kako to, da se nahajajo pisma, ki nam pričajo, da so se belokranjski župniki še v XVII. in v početku XVIII. stoletju pozivljali v vseh važnejših duhovnih opravilih do Zagreba od tod prosili dispencacij in milostij, da je mnogo duhovnikov, porojenih v Beli Krajini (in campo Metlicensi), službovalo v zagrebški škofiji, bo težko umeti. (Izv. M. dr. 1899. sešitek 3, 4.) Morda je vsled spora med Oglejem in Ljubljano radi tam ustanovljene škofije (l. 1461.) opravljal škofovska opravila zagrebški škof, kar je bilo njemu prej mogoče, kakor očaku radi oddaljenosti od nje in se tudi v prvih časih omenja v istem opravilu delovanje slovenski deželi najbližjih škofov, ki so v imenu očaka v sporazumu z Rimom slednjega nadomestovali. Ljubljanski škof tega opravila ni hotel prevzeti, mogoče se je dal na to nagniti zagrebški.

Prepir ki je trajal izza srede XIV. stoletja do srede 18. veka nam kaže le, da križniki niso pustili desetine, pobirali so jo, kakor prej, in se niso zmenili za to, kaj poreče zagrebški kapitul, kateri je imel svoje pravo le na papirju. Iz celotnega sestavka se da sklepati, da je imel največ pravice oni, ki si jih je največ pridobil in to je bil brez dvoma Oglej, ki se je obranil na starem mestu in za njim red. Svetna oblast je za Zagreb malo storila, dosegla pa ničesa. Deželni knezi so bili naklonjeni redu in tudi Ogleju. Oba sta bila odvisna od nemškega cesarja, ki je smatral Oglej od nekedaj za svojo desno roko, kadar je stopil v dotiko z Rimom. Obe stranki, Oglej in red, sti z vnemo zastopali svoje pravice. Pravično si jih je priboril in obranil gotovo oni, ki je imel zanje največ prepričanja in dokazil, in ta ni bil Zagreb. To je bil Oglej in cerkveno njemu podložni nemški viteški red. Če si predočujemo razvoj pre-

pira in njega pravno podlago, ne bo se nam zdela čudna ona trdovratnost, katero so kazali križniki v tem prepiru.

XII. Daljnje osode Ogleja v našem kraju.

Ves čas od začetka očaškega vpliva na Belo Krajino in med razporom je spadala ta pokrajina dejanski pod Oglej, kakor tudi vsa Kranjska do ustanovitve ljubljanske škofije. Očaki sami so bili prvi veljaki. Mogočnejega gospoda od očaka razven papeža ni bilo. Šestnajst škofov in cela vrsta opatov se je vklanjala njegovi besedi. Na cerkvenem zboru v Mantovi l. 826. se je izreklo, da mu gre prva čast pred vsemi italijanskimi škofi in da je po svojem dostojanstvu prvi za papežem, kar je l. 1028. potrdil papež Ivan XX. Kralji in cesarji so si šteli v čast skazati mu kako prijaznost. S cerkveno mogočnostjo je rastla tudi prosvetna. Očak je imel na Furlanskem, v Istri in na Kranjskem kmalu več zemlje, nego bodisi katerikoli posvetnjak. Ko pa je jela vspevati čudovita beneška republika, jela je oglejskim očakom postajati kaj neprijetna, pritiskala jih je bolj in bolj od leta do leta. Čim bolj je šla beneška slava in mogočnost v svet, tem bolj odvisni so postajali od ponosnih Benetok očaki, katerim so jemali kos za kosom od njihovega posvetnega imetja. Leta 1445. so jim vzeli zadnje njega ostanke. Benečani so se vmeševali odslej v izvolitev očaka in so strogo pazili, da je bil izvoljen in potrjen njihovi republiki vgoden, sosednji Avstriji več ali manj nasproten mož. Posamezne cerkvene provincije v Avstrijskih deželah so opravljali arhidijakoni. Prvotno je bival v Ljubljani za Kranjsko in Slovensko krajino in to čast je vžival župnik ljubljanski ali kake druge župnije na Kranjskem ali v Slovenski krajini. V 15. stoletju nahajamo na Kranjskem po dva naddijakona, enega za Gorenško, drugega za Slovensko krajino = Dolensko. A ker je moral delati tudi naddijakon po navodilu očakovem, po namenu in navodilu Benečije, povzročilo je to mnogo neprilik v duhovni oskrbi avstrijsko-slovenskih cerkva.

Izgubil je veliko vpliva, kar je bilo cerkvi in vernikom v izdatno škodo. Službeč benečanski republiko so zanemarjali svoj prevzvišeni poklic v prvi vrsti v naših pokrajinah. To so zapazili Habsburžani ter jeli koj resno premišljevat, kako bi bilo pomagati. Izmislili so si najboljši pripomoček, odtegniti te dežele tujemu vplivu. V cesarju Frideriku IV. (III) se je rodila blagodejna misel: »oživiti spominj na škofijsko stolico v starodavni Emoni, t. j. vstanoviti v Ljubljani škofijo. To je sklenil storiti na čast sv. Nikolaju, ker ga je skoraj izvestno le on rešil l. 1458. smrtne nevarnosti. Valvazor (VIII. zvezek, 4. str. 653.) nam opisuje to tako-le: »Ko je hotel Friderik III. l. 1458. nastopiti dedščino zamrlih celjskih grofov, stregla mu je vdova zadnjega Celjana — grofa Urha po življenju. V tej nevarnosti se mu je prikazal v spanju neki sv. škof v cerkveni svoji opravi, ki ga je resno opominjal, da naj takoj hiti v celjski grad, ako se hoče izogniti zalezovanju. Cesar je storil, kar mu je velevala prikazen. Komaj došlega v grad, je že oblegal Ivan Vitovec, poveljnik vojske Urhove vdove, ter vjel več cesarskih služabnikov, a cesarju ni mogel do živega. Vojvodina Kranjska je poslala v skrajni sili kardelo konjice v Celje. Ta je sijajno premagala Ivana in njegovo vojsko; mesto Ljubljana pa je dalo 40 mož pešcev, da so rešili cesarja in ga varno pripeljali v Ljubljano.«

(Dalje pride.)

»r«

Dr. Jakob Zupan in glagolica.

Po naključju mi je prišel v roke zelo zanimiv spis, ki je pred štiriinšestdesetimi leti odkril prednavecem lepoto staroslovenske službe božje. V *Illyrisches Blatt* 1841. št. 30 in 31 se nahaja sestavek pod naslovom: »Osem glagolskih samostanov v ilirskem kraljestvu (Die acht glagolitischen Klöster im Königreiche Illyrien). Pisatelj temu članku je dr. Jakob Zupan, rojen dne 4. malega srpana 1785. na Prevojah pod Bradom, izza leta 1817. do 1835. profesor bogoslovja v Ljubljani — predaval je stari

zakon in vzhodnje jezike — naposled bival v prognanstvu v Celoveu, kjer je umrl dne 6. svečana 1852. Njegova rodovina izhaja iz dosloviške Lazarjeve hiše — tedanje rodinske, sedanje brezniške župe.

Dr. Jakob Zupan je poleg bogoslovja marljivo gojil zlasti slovensko in slovansko jezikoslovje in domačo zgodovino. Poslednja ga je tako navdušila, da je opeval njene slavne dobe in junake v kratkih, jedrovitih pesmih. O počitnicah je zahajal med ljudstvo nabirat narodnega, zgodovinskega in slovstvenega blaga. Slovenska demovina mu je bila pretesna. Njegova pota so držala doli na jug v Istro, Dalmacijo, na Hrvaško, v Slavonijo, ki jo je prehodil do Zemuna.

Zupan je bil poseben prijatelj glagolice. Neutrudno je zbiral glagoske ostanke. Posnemal je v tem svojega prijatelja in pokrovitelja barona Žiga Cojza. V občirni knjižni zbirki Zupanovi se je nahajal marsikak pergamen, popisan s starodavnimi glagolskimi črkami. Da bi se še bolj seznanil z glagolico in da bi na svoja ušesa čul divni »Gospodi pomiluj«, razlegajoči se po mnogih cerkvah na jugu, potoval je na istrske otoke. Jeseni leta 1817. je prvokrat posetil Čres in Krk. Tja doli je krenil leta 1818. in 1819. Tedaj se je mudil tudi na otoku Rabu. Spominje na to glagolsko potovanje je objavil Zupan v gori omenjenem spisu, iz katerega podajam tu v slovenskem prevodu najznamenitejše točke.

»Premnogim, celo slovanskim bralcem ilirskega lista vtegne biti neznana majhna katoliška cerkev glagoljašev latinskega obreda v ilirskem, hrvaškem in dalmatinskem kraljestvu — tako začenja dr. Jakob Zupan svoj članek. Glagoljaši se zovejo od besede glagoliti, govoriti, ker opravljajo javno bogoslužje v svojem, tudi v navadnem življenju govorenem slovanskem materinem jeziku, edin z gled te vrste v Evropi; oni imajo pravico, ki so jo vsi drugi latinskokatoliški narodi imeno vanega dela sveta izgubili, ako so jo sploh kedaj izvrševali. Vender so glagoljaši zaradi zanemarnenega pronučevanja latinščine in grščine toliko zaostali v omiki za zahodnimi Evropei, da se — po-

latinjeni na italških in ogerskih akademijah — sramujejo, da so glagoljaši, kar se dogaja zlasti v združenih škofijah modruški in senjski. Tamkaj se moli in opravlja služba božja v večih kolegijatskih cerkvah in v senjski stolnici v koru sicer še slovansko, toda ne iz težko čitnih glagolskih knjig nego iz rokopisov napisanih z lažjimi latinskimi črkami. Ko sem torej na svojem tretjem glagolskem potovanju v jeseni 1819. prišel k zelo čislalnemu in zares hvale vrednemu župniku Vinodolskemu nekaj ur od Kraljevice in mu na znanje dal, da se zanimam za glagolico, jel jo je tako psovati, da mi je zagrenil bivanje v svoji hiši. On je opazil mojo nevoljo, premislil, kaj je storil in me prosil, predno sem odšel, za odpuščenje obljubivši, da se hoče učiti glagolice. Na Velikem in Malem Lošinjju so tožili ljudje še leta 1817. radi nekaj let poprej umrlega škofa R ker je odpravil slovansko službo božjo in vrnil latinsko. To se vendar še ni zgodilo v modruški in senjski škofiji. Tam se vse, kar se mora na sv. maši glasno peti ali brati, slovanskemu ljudstvu slovansko poje in bere, tihe molitve lahko bere pop (ta beseda ondukaj ni zaničljiva) ali slovansko ali latinsko, to se njemu prepušča. Solziti sem se jel, tako sem bil ginjen, v jeseni 1817. na nedeljski sv. maši v Togunju v bližini Ogulina, ko je župnik Radočaj, ki mi ga je več tovarišev sosedov slavilo kakor hrvatskega Avguščina, zapel svojim župljanom lepi pozdrav: Gospodin z vami! in vsa polna cerkev — ne le strežnik — je odgovorila: I z duhom tvojim!

Kakor izvrstni ohranjevalci tega narodnega bogoslužja, podpiranega od Rima samega, zaslužijo tretjeredni samostani očetov frančiškanov najpolnejše hvaležno priznanje Ilireev. Tu naštejem osem v pokrajini primorskega gubernija stojećih samostanov, ki jih je podpisani — t. j. dr. Jakob Zupan — nekatere več nego enkrat obiskal. Knjižnice nisem našel v nobenem teh samostanov. Služebnik (misal), časlovec (brevir), trebnik (ritual), izpravnik za izpovednike, molitve Juraničeve, to je bilo glagolsko slovstvo, ki sem ga navadno našel. — Nato našteva glagolske samostane: 1. Dubašnica, 2. Glavotok, 3. Krk — ti trije so na otoku

Krku: 4. Kosje lono na otočiču s hraščevjem lepo obrastlem med mestom Krkom in Kanajtom, 5. Martinščica na Čresu, 6. Naresina, Narečina na Lošinu, 7. Porezina na severnem Čresu, 8. Vir nekaj korakov takraj Ozera. Vsaki točki je dodal potopisee zanimive topografske in etimološke pripomnje.

Glagoljaš.

Kruh in voda ljubega Boga.

Znameniti kardinal Lavigerie, ki si je vse prizadejal, da zlomi zadnje okove suženjstva, nam pripoveduje sledeče: Eden mojih duhovnih otročičev, nadarjen desetletni deček, je nevarno obolel. Sestre od sv. Josipa, ki so oskrbovale te sirote, so ga položile v postelj, in kmalu je bil kakor ena sama rana. Ob vsem tem pa je bil tako krotek in potrpežljiv, da so ga občudovale. Ko sem po svoji navadi nekega dne obiskal svoje otročiče, peljale so me sestre tudi k temu Jobčku. Ko sem se približal njegovi postelji, prijel me je za roko in me nase vlekel. Jaz sem se sklonil, ter ga vprašal, česa želi. In s slabotnim glasom mi je zašepetal:

»Oče! tu notri sem čisto črn,« kazaje na srce. — Kaj hočeš s tem reči, otrok moj? — »Da, oče, moje srce je črno, ker še nisem otrok božji. Prosim, dajte mi vode.« — Kake vode pa hočeš? — »Tiste, ki dušo opere, da more iti v nebesa.«

Ob teh besedah me je proseče pogledal in mi poljubil roko. »Ker to hočeš,« sem mu obljubil, »hočem poslati do tebe duhovnika, da te bo še malo poučil in te krstil.«

In res, kmalu je bil krščen. Sprejel je ta sv. zakrament s čutili, ki jih more imeti le tak, ki si je gotov izveličanja.

Ko sem prišel čez malo dni zopet k njemu, ozrl se je poln hvaležnosti name. A poznalo se mu je, da bi rad še nekaj prosil. Vprašal sem ga sam, če še česa želi.

»Da, oče,« pravi »božjega kruha bi še rad dobil.« Sveto obhajilo misli, pristavila je ena sester, »Gospod, ki ga je krstil, mu je pravil o ljubem Jezusu, ki prihaja v naša srca, pod podobo kruha. Od tedaj ne more pozabiti na to.« Deček me je mej temi besedami tako proseče gledal, da sem mu moral obljubiti, da se mu bo kmalu izpolnila želja.

Od tega dne je vidno pešal, zato sem zapovedal, naj ga kmalu obhajajo, kar se je tudi zgodilo. Ubožček od veselja ni vedel kaj bi naredil, ko je prišel duhovnik z Jezuščkom. Obrazek mu je obsevala neka nadnaravna miloba. Zbral je svoje zadnje moči in stegnil svoje suhe ročice proti nebeškemu gostu. Vsi, ki so bili zraven, so jokali ginjenja. Potem je ležal nepremično, kakor zamaknjen.

Jaz nisem bil poleg v trenutku, ko so ga prevideli, prišel sem par minut pozneje. In ko so me zagledali drugi njegovi vrstniki, še pagančki, obsuli so me in klicali: Oče tudi mi hočemo vode in kruha ljubega Boga, kakor Jeronim. To ime so mu namreč dali.

Približal sem se posteljici, ko je uprav začel umirati. Poln hvaležnosti se je zadnjikrat ozrl name, njegove ustnice so šepetale: V nebesa grem, k ljubemu Jezusu. Še nekaj trenutkov in njegova nedolžna dušica je splavala mej angeljske kore.

Ta je bil eden izmed tisočev onih afrikanških zamorčkov, katere je velikodušni Lavigerie spravil v sirotišnice, da niso lakote pomrli, ki je pred leti obiskala Algir. Na stotine teh uboščkov se je v krstni nedolžnosti preselilo v nebesa, kjer so prosili za svojega velikega dobrotnika. Zdaj je že tudi on med njimi. Vsi skupaj pa molijo Boga za tiste, ki podpirajo misijonsko delo v Afriki; prosijo, naj bi dobri Bog naklonil še mnogo usmiljenih sre nesrečnim zamorcem. F. H. B.

Iz sveta.

Shod nemških katoličanov je bil v Strassburgu izza 20. dne do 24. dne velikega srpana. Prvikrat odkar je Flsasko združeno z Nemčijo, bilo je možno napraviti tamkaj katoliški shod, dasi so se zelo trudili zato voditelji nemških katoličanov. Z zunanjim sijajem je ta shod nadkriljeval mnoge prednike svoje. Slavnostni obhod v nedeljo dne 20. velikega

srpana je štel krog 36.000 vdeležencev. Shodove resolucije so bile domalega iste, kakor na prejšnjih shodih. Prihodnji shod nemških katoličanov bo v Kruppovem mestu Essenu. B. P.

Nadškof žrtev svojega poklica. V New-orleans-u že nekaj tednov hudo razsaja rumena merzlica, ki je tudi vgonobila nadškofa Chapelle-ja. Brez strahu je obiskoval kužne bolnike. Msgr. Chapelle je dopolnil še le 63 let in je bil rojen na Francoskem v škofiji Mende. Majnika 1893. je bil izvoljen za titularnega nadškofa mesta Sebaste ter škofijskega pomočnika v Santa Fé. Leta 1901. ga je papež imenoval za svojega prestolnega asistenta. Papež Leon XIII. mu je naročil, naj kakor apostolski delegat vredi cerkvene stvari na otokih Kuba in Trinidad, ki so prešli pod ameriško oblast. Lepo je čuti, da je nadškof lik sv. Karolu Boromejskemu obiskujoč kužne bolnike padel kakor nevstrašen vojak na bojnem polju — žrtev strašne nalezljivke in poklica. Župnik Alojzij Kummer.

Zrnje.

Častihlepnost. Paganski modrijan Seneka primerja častihlepnega človeka sestradanemu psu. Tako le piše: »Ali si že videl sestradanega psa, kako sedi pred svojim gospodom, ko ta je, nepremično ga gleda, ter čaka, kedaj mu vrže kak košček? Vse že v zraku ga vjame in bliskoma požre, ter zopet nestrpnost čaka, kedaj še kaj dobi. Prav tako je s častihlepnim. Želi te časti, tega dostojanstva; človek bi mislil, da bo potem zadovoljen, ako je doseže. Ali kaj še. Želi višje in višje. In ko ve, da mu ni mogoče, slika si nova dostojanstva v domišljiji. — Koliko jih proslavlja prostost, slobodo in so sami sužnji te strasti.« B. H.

„Danica“ izhaja vsak petek na celi polji in velja po pošti za vse leto 6 kron, za pol leta 3 krone, za četrt leta 1 krono 50 vin. Zunaj Avstrije velja za vse leto 7 kron; za Ameriko 9 kron. Ako bi bil petek praznik, izide „Danica“ dan poprej. V Ljubljani se dobivajo posamezne številke po 10 vinarjev v Lovro Blaznik-ovi trgovini na Starem trgu in v Ivan Pichlerjeve tabakarni na Kongresnem trgu.